

Bácsfainé Hévízi Józsa

Prohászcai lelkölettel, a hit szárnyain

TARTALOM, BEVEZETÉS

Tartalom

Bevezetés

- I. XIX-XX. század fordulója: Új szociális kihívások előtt a katolikus egyház
- I. 1. Katolikus megújulási mozgalom a székesfehérvári egyházmegyében
- I. 2. Katolikus ifjúsági szervezetek küzdelmei a folksbunddal és a nyilasokkal
- I. 3. Mezgár Lajos erkölcsi és politikai célkitűzései, tevékenysége a fehérvári egyházmegyében

- II. Budafoki egyházközségek története a II. világháborúig
- II. 1. Budafok és környéke a fehérvári egyházreform folyamatában
- II. 2. "Az a jó plébános, aki tele van ideával és egyúttal energiával" - üldözöttek, zsidók mentése, szegények, elesettek intézményes gondozása

- III. A katolikus közösség a gazdasági és politikai átalakulásban 1945-46 között
- III. 1. A budafoki papság és a keresztény értelmiség az 1945. évi társadalmi átalakulásban
- III. 2. Hívők, plébánosok, keresztény pártok az 1945-ös választási küzdelmekben
- III. 3. Konfliktus a várossal: kegyúri kötelezettségek felmondása
- III. 4. Németek kitelepítése. Névmagyarosítások - félelemből

- IV. Ideológiai és hatalmi harc lélektől lélekig. (1945-48)
- IV. 1. A budafoki katolikus társadalom - autonóm egyházszerkezetben
- IV. 2. Az önállósuló Felsővárosi Egyházközség kulturális élete
- IV. 3. A Felsővárosi és a Belvárosi Egyházközség határvitája
- IV. 4. Intézményfejlesztés: "szent kocsma", kultúrotthon, internátus, templom, könyvtár
- IV. 5. A hitélet fő jellemzői
- IV. 6. A Premontrei Gimnázium szerepe Budafok és az Egyházközségek életében
- IV. 7. Budafok és környéke katolikus "tüntetése" az 1947-es választások előtt: Eucharisztikus nap

- V. Budafoki egyházközségi szerveződések, s a körük szerveződő helyi társadalomnak a szétzúzása
- V. 1. A budafoki értelmiség harca az egyházi oktatási intézmények államosítása ellen
- V. 2. Támadások keresztitűzésben: A budafoki kisgazda értelmiség megfélemlítése, és a katolikus közösség felbomlása
- V. 3. A plébános Mezgár Lajos - a népbíróság előtt. Következő célpont: a Felsőváros

- VI. Elsorvadás 1950-70 között
- VI. 1. Az egyénekre szakadozott katolikus közösség bedarálása a centralizált államszerkezetbe - pártirányítással
- VI. 2. Pártbizottsági és tanácsi darálóban a "klerikális reakció"

- VII. A Budafoki keresztény értelmiség 1956-os szerepvállalása

- VIII. Az 1956-os forradalom pezsdítő hatása a hitéletre. 1957: visszarendeződés "adminisztratív" eszközökkel

IX. Összegzés, következtetések

X. A felhasznált források és irodalom jegyzéke

XI. Képek, dokumentumok a budafoki egyházközség életéből

XII. Függelék

XIII. Név- és tárgymutató

Bevezetés

Mi készített az események papírra vetésére?

Nagyanyai elbeszélésből, titkolózó suttogásokból hallottam először Mezgár atyáról...

Miért írtam meg?

Hogy leleplezzem azt a hazugságot, mely szerint a két háború közötti magyar katolikus egyház a munkások, a szenvedők, az üldözött zsidók és az elesettek iránt szociálisan érzéketlen volt?

A hagyományos közösségek bomlása a XIX. század végén felgyorsul, s napjainkra teljesedik ki a korlátlan liberalizmus termékeként - a médián keresztül tapinthatóan - az erkölcsi romlás, a társadalmi bomlás s terméke az elidegenedett, önmagába zárt személyiség. Prohászka Ottokár pontosan megjövendölte a korlátlan egyéni önérvényesítésen át az értékhordozó kis közösségek felbomlásához, a klasszikus erkölcsi normákat elvető társadalmi bomláshoz vezető folyamatot. Ő és szociológiát tanult jezsuita társai megtapasztalva a 1919-es ember- és egyházellenes véres diktatúrát, rádöbbenek arra, hogy a totalitárius rendszerekkel szemben az élő egyházközségek, keresztény egyesületek által átszőtt társadalomban épülhet ki egyedül valódi demokrácia, amely a keresztény etika talaján korlátozza a tőkét és az államot egyaránt. Olyan hálózat jött létre, amely a helyi katolikusokat az életkoruknak és foglalkozásuknak, érdeklődési körüknek megfelelő közösségekbe irányította. Prohászka utódja, Shvoy Lajos püspök saját regnumos tapasztalataira is építhetett. Olyan papokkal vette magát körül, akik az egyházmegyei lap hasábjain hirdették a földkérdés sürgető megoldását, szociális reformokat követeltek, s a munkáskérdést az SZDP-vel szemben a pápai enciklika szellemében korporatív úton kívánták megoldani. Miközben kritizálták a fennálló viszonyokat, és elemezték az olasz, német, portugál stb. megoldási módokat, óva intették az olvasókat a fasizmus és nácizmus követésétől. Ez a fiatal reformpapság és a velük szövetkező keresztény értelmiség a plébániák körül kiépülő autonóm szerveződések laz szálal irányította Fehérvárról. Az Egyházmegyei Ifjúsági Egyesületek Központja sikerrel akadályozta meg a Volksbund terjeszkedését a helyi papság és a tanítók bevonásával, a KALOT-tal együttműködve. E papok részt vettek az új, radikális társadalmi reformokat is felvállaló keresztény párt szervezésében a 30-as évektől. Ezt kellett széttörnie a második világháború után egyeduralomra törő kommunista pártnak, hogy az egyének fölötti szellemi és lelki terrort kiépíthesse!

Az 1945-ös szovjet megszállás a győztes igazságát szentesítő kommunista értékrendszer

talaján szétzúzta a hagyományos közösségeket, s mesterkéltséggel szervezetekkel (úttörő, kisdobos stb.) öngazgatást játszottak. Ezen 50 évre nyúló időszak hitelesítéséhez el kellett tagadni, és meg kellett hamisítani a korábbi időszak közösségteremtésben elért értékeit, meg kellett hamisítani a történelmet.

Másik szempontom: A "keresztény kurzus" hamis bélyegével szemben bemutatni azokat az emberfeletti erőfeszítéseket, amelyeket egyes püspökök, szerzetesek, papok a szociális kérdések megoldása érdekében fejtettek ki, hogy a Trianont követő nyomorból felemeljék a nemzetet. A Quadragesimo anno követelményeinek kellett megfeleljenek a 30-as évektől munkáspolitikájukkal a gyárosok (mint Nagykovácsy, Czermann, Csonka, Weiss Manfréd stb.). Nem volt elfogadott a minimálbér fizetése, az adócsalás; a legtöbb adót fizető virilis polgár a helyi közösség önkormányzatában részt vehetett, s elvárták tőle, hogy különféle társadalmi szervezetek elnökségében ülve anyagilag is támogasson minden szociális törekvést; a helyi közösségnek elkötelezett tagjaként. Bizonyára nem volt egyedi eset Faludi Flórián törökbálinti bírőé, aki a második világháború nyomorúságában megnyitotta élelmiszerkészleteit a törökbálintiak előtt. (Fallenbücher - eredeti nevén - a kitelepítés előtt az 50-es években Kelenvölgyön, Budafokon, Zálában, Kápolnásnyéken bujkált a rokonoknál, majd csak évek múltán telepedett le Érdligeten.)

A keresztényszociális állam megvalósítása vezette - talán egy kis naiv messianisztikus töltéssel - a Kerkai pátereket és a máig sem ismert Mezgárokat. (Ne felejtsük el, hogy Svédországban sikerült evangélikus elkötelezettséggel szociális államot létrehozni.)

Ideje, hogy megismerjük a vészkorszak szerzeteseit, plébánosait, akik mentettek zsidókat és más üldözötteket egyaránt, de akiknek - a veszélyektől függetlenül - állapotbéli kötelességük is volt erről hallgatni, s nem dicsekedni. Ők éppúgy szorgalmazták a társadalmi reformokat (a földosztást, telepítést, munkások élet- és munkakörülményeinek javítását), mint a különböző munkáspártok, szakszervezetek.

1945 után a hazai történetírás mintha megfeledkezett volna a szociálpolitika hazai kezdeteiről, s az egyházak nevelő, műveltséget adó, iskolai képzést pótló és szociális tevékenységéről. A rendszerváltásig ismeretlen maradt a szerzetesrendek és plébániai közösségek társadalomszervező és megtartó tevékenysége; amivel fékezték és akadályozták a szélsőséges ideológiák és csoportok terjedését. Tekintettel arra, hogy az egyházi szervezetek, egyesületek országos központjába, az Actio Catholicába begyűjtött anyagok Lénárd Ödön letartóztatása után eltűntek, a különböző egyházi mozgalmak tevékenységét csak a plébániai anyagok átvizsgálásával, tehát helytörténeti kutatással lehet feltárni. Ilyen "szűz területnek" tekinthető a székesfehérvári egyházmegye "gyöngyszemének" tartott budafoki katolikus egyház tevékenysége szervezeteivel, csoportjaival.

Ugyanakkor a budafoki kezdeményezések, közösségi formák az egész egyházmegye katolikusága számára mintául szolgáltak, a fehérvári püspökök mindig kiemelten kezelték, jól megrostálva plébánosait. Amikor 1943-ban Shvoy püspök a 30-as évektől frontemberét, a teológus Dr. Mezgár Lajos pápai kamarást helyezi ide, még nem tudhatja, hogy ezzel Budafok az 1945 utáni időszak harcaiban csaknem egy másik Pócspestrivé válik. Mezgár budafoki tevékenysége azonban nem értelmezhető fehérvári aulikus múltjának az ismerete nélkül: Az

első fejezetben mutatom be részletesen a fehérvári szociális rendszert kimunkáló, páter Kerkaihoz, páter Oslay Oswaldhoz mérhető papot. Mezgár elhivatott munkáján keresztül felsejlik Shvoy püspök eddig homályban maradt egyházszervezői nagysága, erkölcsi megingathatatlansága, amivel oszlopként magasodott ki kortársai közül a megpróbáltatások idején. A KALOT tevékenysége ma közismert, de kevésbé ismertek az egyes egyházmegyékre kiterjedő, esetleg a későbbiekben azok határain túl is feltűnő egyesületek. Ilyen a Budafokon megszülető és a székesfehérvári egyházmegyében terjeszkedő K.I.E is. Az a reformpapság, amelyik a változások motorja volt a második világháború előtt, most éppolyan hittel és lelkesedéssel vetette bele magát a '45 utáni újjáépítés gyakorlati és politikai feladataiba, s hamarosan tapasztalniuk kell fölöslegességüket: Népszerűségük miatt gyorsan szembefordul velük az új baloldali vezetés. (Harmadik fejezet.)

Mivel egyáltalában nem ismertek a Horthy-korszak egyházi irányítású közművelődési formái, továbbá a plébániai vagy szerzetesi szociális intézmények és önszerveződő egyesületek munkája, ezért a mai ifjúsági szerveződések és karitatív kezdeményezések számára részletesen bemutatom azok működését a negyedik fejezetben. Mindezen tevékenységek szervezési központjának, az Actio Catholica központnak az anyagai eltűntek, ezért lehet különösen érdekes az egyházi oktatási intézmények államosítása ellen - a Szülők Szövetségének irányításával - folyó küzdelem megismerése a budafoki események tükrében. (Ötödik fejezet.) Az 50-es évek pártbizottsági darálójában felemészthető helyi közösség sorsa és a későbbi évtizedek nagy megalkuvásaiból kiemelkedő emberi, papi helytállások története bontakozik ki a további fejezetekben.

<http://mek.oszk.hu/08200/08268/#>